

Monika Bujewska

ANALYSIS OF THE PRIMATE'S UNDERSTANDING OF NATIONAL FREEDOM BASED ON RECORDED THOUGHTS AND COLLECTED WORKS

Analiza prymasowskiego rozumienia wolności narodowej na podstawie zapisanych myśli i
Dzieł Zebranych

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7726-9866> E-mail: mb370496@wp.pl

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2023.33a.24>

Wstęp

Dążenie do wolności narodowej oraz duchowej stanowiły ważny element w myśli społecznej Stefana Wyszyńskiego. Kapłańskie starania niewątpliwie wynikały z prowadzonej polityki XX- wiecznych totalitaryzmów. Na podstawie zapisanych myśli i Dzieł Zebranych Stefana Kardynała Wyszyńskiego zostaną przytoczone wypowiedzi dotyczące wolności. Celem pracy jest dokonanie źródłowej analizy i interpretacji. Kapłan rozwija zagadnienia znajdujące się na granicy obrony prawa wolności, podejmuje wychowanie patriotyczne, wychowuje w nurcie zachowania praw człowieka oraz staje w obronie uciemnionych i skrzywdzonych¹.

1. Metodologia badań własnych

Przeprowadzono badania jakościowe, w których wykorzystuje się dwie metody. Pierwsza metoda nazywana hermeneutyczną, nastawiona jest na analizę źródeł i opracowań². Natomiast druga opiera się na koncepcji Władysławy Szulakiewicz, zajmującej się egodokumentami³. Zdecydowano się na ego- dokumenty, ponieważ przy zastosowaniu tej metody można przeprowadzić analizę biograficzną, pamiętnikarską oraz dokumentów osobistych. W szczególności przeanalizowane zostaną: Dzieła Zebrane oraz napisane prace przez kapłana, stanowiące spuściznę jego osoby. W związku, iż Wyszyński nie prowadził pamiętników, to zostaną zinterpretowane Zapiski Więzienne, które pełnią charakter pamiętnika. Dodatkowo zostanie zwrócona uwaga na opracowania badaczy, będących ekspertami w dziedzinie myśli Wyszyńskiego, by móc otrzymać analityczny kontekst.

Przedmiotem analizy badań jest zagadnienie wolności w ujęciu Stefana Wyszyńskiego.

Sformułowano następujące problemy badawcze:

- 1) W jaki sposób biografia Wyszyńskiego wpłynęła na postrzeganie wolności?
- 2) W jaki sposób kształtuje się wolność w stosunku do państwa?
- 3) W jaki sposób kształtuje się wolność jednostki społecznej i rodzinnej?
- 4) W jaki sposób kształtuje się wolność wobec życia społecznego?
- 5) W jaki sposób powinno się kształtować wychowanie patriotyczne skierowane w kierunku wolności?
- 6) W jaki sposób powinna być kształtowana kapłańska wolność formacji seminaryjnej?

¹ R. Nęcek, *Prymas Praw Człowieka*, Salwator, Kraków 2013, s. 7.

² B. Śliwowski B, *Współczesne teorie i nurty wychowania- podręcznik akademicki*, Oficyna Wydawnicza Impuls-wydanie I, Kraków 1998, s. 20, 21.

³ Szulakiewicz W., *Ego-dokumenty i ich znaczenie w badaniach naukowych*. fi-
le:///C:/Users/lenovo/Downloads/mcuprjak,+%7B\$userGroup%7D,+1835-7074-1-CE.pdf [data dostępu:
10.05.2023].

- 7) Czy i na jakiej podstawie można stwierdzić, że myśl Wyszyńskiego jest antidotum na trwającą wojnę na Ukrainie?

2. Wolność w kontekście biografii Stefana Wyszyńskiego

Poznanie biografii Stefana Wyszyńskiego jest konieczne, w kontekście poznania jego myśli odnoszącej się do wolności. Jego rodzice nie spodziewali, że narodziny drugiego dziecka w 1901 r. przyniosą człowieka, który na miarę swoich czasów- podejmie brzemień stanięcia w obronie wolności religijnej⁴.

Stefan rodzący się na zuzelskiej ziemi od najmłodszych lat zmagał się z wpływami rusyfikacji. W szkole wszyscy wystawiali się w języku rosyjskim. Tak samo było w urzędach i wszelkich instytucjach państwowych. Dochodziło do prześladowań i jurysdykcji kościelnej. Mały Stefan, jak również pozostali rówieśnicy zmagali się z bardzo surowym podejściem nauczycieli, którzy: karali, kazali klęczeć na grochu i zabraniali zjeść obiad. Już wtedy można dostrzec silny charakter chłopca, który potrafił sprzeciwić się nauczycielowi. Potrafił wyjść z lekcji i powiedzieć, że już nie chce uczyć pod kierunkiem profesora, po czym podjął nauczanie u korepetytora, a następnie zmienił szkołę⁵.

Z powodu zmagania się z problemami zdrowotnymi - Wyszyński nie mógł przyjąć święceń kapłańskich, razem ze swoimi rówieśnikami. Po opuszczeniu szpitala zakrystianin dostrzegł, że kleryk był chorowity, po czym powiedział mu, że „z takim zdrowiem to chyba raczej trzeba iść na cmentarz, a nie do święceń”. Ten „przekąs” pokazuje, że od samego początku próbowano zabrać Wyszyńskiemu wolność i nie pozwolić mu wybrać swojego powołania. Za wielką łaskę i dar uważał możliwość odprawienia swojej pierwszej mszy prymicyjnej, która odbyła się na Jasnej Górze, w dniu 5 sierpnia 1924 r. Już wtedy czuł bliskość do Matki Bożej, która wynikała z faktu, że biologiczna matka zmarła i młody kapłan pragnął w ten sposób wypełnić pustkę, która przenikała jego serce⁶.

Urząd bezpieczeństwa wielokrotnie dokonywał zamachu na życie Wyszyńskiego. Jedną z sytuacji miała miejsce podczas wyjazdu na Ingres. Władza znająca trasę podróży, zleciła zawieszenie stalowej linki, które miały być umiejscowione na wysokości szyb. Planowano w ten sposób dokonanie ścięcia głowy. Lina była koloru czarnego, co uniemożliwiło jej zauważenie. Ostatecznie kierowca zmienił trasę, a po czasie do Wyszyńskiego dotarła informacja, że doszło do wypadku na trasie w okolicach Wrześni. Wtedy wszyscy domyślili się, że była to planowana zasadzka czyhająca na kapłana⁷.

W obronie wartości religijnych i narodowych, po wygłoszeniu *Non Possumus*⁸ został uwięziony przez władze komunistyczne. Zabrano mu wolność. W czasie uwięzienia sam powiedział, że zostały pogwałcone jego wszystkie prawa. Pod osłoną nocy, strażnicy wtargnęli do prymasowskiej rezydencji informując o natychmiastowym zatrzymaniu. Poznając szczegóły z czasu uwięzienia i inwigilacji, można na każdym kroku dostrzec zabranie wolności. Doskonałym przykładem jest nieprzekazywanie listów od rodziny oraz wycinanie fragmentów korespondencji.

W Dziełach Zebranych można wyszukać następujący fragment: „Ciało może stracić wolność- mogą nie mieć żadnych absolutnie zewnętrznych warunków, ażeby wielbić Boga; ale

⁴ M. Kindziuk, *Kardynał Stefan Wyszyński. Prymas Polski*. Wyd. Esprit, Kraków 2019, s. 9, 11.

⁵ A. Micewski, *Kardynał Wyszyński. Prymas i Mąż Stanu*. Editions Du Dialogue, Paris 1982, s. 18-20.

⁶ E. Czaczkowska, *Kardynał Wyszyński. Biografia*. Wyd. Znak, Kraków 2013, s. 38, 39.

⁷ W. Wysocki, *Osaczenie Prymasa- Kardynał Stefan Wyszyński jako podopieczny aparatu bezpieczeństwa w latach 1953-1956*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2002, s. 15, 16.

⁸ J. Góra, J., Grzegorzczak, *Skrawek nieba- albo o Ojcu i Królu*. Wyd. Akademickie Dominikanów, Poznań 2010, s. 38.

wewnętrznej mej duszy jest stan pełnej, absolutnej wolności”⁹. Te słowa są dowodem na to, że Wyszyński był w stanie zrezygnować z wszelkich dóbr dla dobra wiernych. Więziony kapłan był więziony w bardzo surowych warunkach: w przestrzeni było mnóstwo kołtunów kurzu, mróz przedzierał się przez ścianę, mycie się w zimnej wodzie, to tylko wybrane kwestie z więziennej dramaturgii celi więziennej¹⁰.

Analizując kontekst polityczno- społeczny, trzeba zwrócić uwagę na brak poszanowania wolności religijnej władz w stosunku do społeczeństwa. W czasie uroczystej peregrynacji Obrazu Matki Bożej, pod Gostyninem doszło do aresztowania obrazu i skierowanie go do powrotu na Jasną Górę. Władzy nie podobało się, że wierni potrafili zebrać się by w duchu modlitwy wspólnie zjednoczyć się.

„W imię jakiego prawa? Przecież konstytucja gwarantuje nam wolność kultu, a nawet określa wyraźnie, że kto by przeszkadzał w wykonywaniu kultu, winien jest kar i to ciężkich. Są one wyliczone, ale nie chcę ich powtarzać. Znowu pytanie: dlaczego?”¹¹.

Uważam, że podrozdział poświęcony kontekstowi biograficznemu jest bardzo ważny, ponieważ nie można zrozumieć pozostawionej spuścizny i dziedzictwa myśli w aspekcie dążenia do wolności- bez zrozumienia kontekstu społeczno- politycznego. Na podstawie wybranych wydarzeń z życia Wyszyńskiego można stwierdzić, że był w stanie poświęcić życie dla dobra Polaków. Pięknem jego nauczania jest to, że kapłan nie tylko mówił o prawidłowej postawie patriotycznej, ale swoim życiem dał przykład i świadectwo.

3. Wolność wobec państwa

„Czytajcie teraz w prasie straszliwe wiadomości o potężnych krajach, które zbroją się po zęby i w których dzieją się rzeczy tragiczne i bolesne: gwałt sumień, wolności i praw. Choroba wydaje swoje owoce. Ale przerażeni są również i ci, którzy na tę chorobę chorowali lub chorują, a dzisiaj widzą, jak straszliwe wydaje ona rezultaty. Gdy będzie całkowicie rozpowszechniona, może od niej zginąć nie jeden naród, ale wszystkie narody. Ludzkość opanowana ślepotą i namiętnością może doprowadzić się do samounicestwienia”¹².

Celowo i świadomie rozpoczęto niniejszy podrozdział cytatem Wyszyńskiego, by pokazać, że dostrzegany był brak wolności sumienia. Nie sposób idealnie sparafrazować badaną postać, dlatego uznałam, że niektórymi fragmentami źródłowymi- trzeba zapoznać się. Antidotum na zarazę obłudy współczesnego świata jest całkowite oddanie się w macierzyńską niewolę. Oczywiście nie chodzi tutaj o dosłowną niewolę, lecz zachowanie pobożności maryjnej. Ważne jest zawierzenie: swoich myśli, podejmowanych czynów, woli, serca, układów społecznych, samego siebie¹³ ale również włączenie Maryi w sprawy świata¹⁴. Prymas zawierzył wszystkie kobiety w maryjną niewolę. Zależało mu, by polskie niewiasty otrzymały szczególne błogosławieństwo i powołanie do wychowania dzieci, którym losy Ojczyzny nie będą obojętne¹⁵ Hasłem przewodnim kapłańskiej misji Wyszyńskiego było: *Soli Deo- Per*

⁹ M. Bujnowska, I. Czarcińska, W. Niewęglowski, M. Okońska (red.) S. Wyszyński, *Dziela Zebrane. Tom VII 1961*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2008, s. 29.

¹⁰ Wyszyński S., *Zapiski więzienne*, Warszawa: Wyd. im. Stefana Wyszyńskiego- Soli Deo 2006, s. 63.

¹¹ I. Czarcińska, B. Mackiewicz, A. Rastawicka (red.) Wyszyński S., *Dziela Zebrane. Tom XVIII wrzesień- grudzień 1966*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2016, s. 35.

¹² Tamże, s. 36, 37.

¹³ S. Wyszyński, *Wszystko postawiłem na Maryję*. Wyd. Soli Deo, Warszawa 2007, s. 18, 113.

¹⁴ S. Wyszyński, *Czas to miłość*. Wyd. Św. Paweł, Częstochowa 2019, s. 37.

¹⁵ S. Wyszyński, *Głos z Jasnej Góry*. Wyd. Soli Deo, Warszawa 2021, s. 204.

Mariam, co oznacza: Jedynemu Bogu- przez Maryję. Mariologia przenikała kapłana, któremu podczas uwięzienia pomogła Ósemka Kobiet w potajemnym i konspiracyjnym dostarczeniu na Jasną Górę, tekstu Ślubów Jasnogórskich¹⁶.

Człowiek staje się wolny, gdy nie poddaje się rządzy wobec państwa. Wyszyński przyznał, że katolicka ekonomia dostarczyła obywatelowi ogromną ilość swobody, z której wystarczy tylko czerpać. Dostępne mamy „wszystkie kubki wody i skibki chleba, uczynki miłosierne co do duszy i ciała” Korzystnie z tych możliwości daje człowiekowi szansę dokonać największych reform społecznych, doprowadzających do **wolnego człowieka**¹⁷.

„Masz obowiązek przyznać się do Kościoła i nie może być obojętny jego los i to, co się w nim dzieje, co się w nim wyprawia. Nie mogą Ci być obojętne powodzie papieru, na którym spisuje się, systemem nowelek i felietonów, różne skandaliki”¹⁸.

Ludzka wolność polega również na obronie prawdy w słowie pisanim. Czasy w których Wyszyński sprawował posługę obarczone były piętnem obłudy i zakłamania przez komunistów. W Filmie „Prorok” idealnie pokazano jak władze państwowe nie nazywały Wyszyńskiego Prymasem. Nie akceptowali nadanej godności kościelnej, dlatego dla nich był Kierownikiem Episkopatu¹⁹.

4. Wolność jednostki społecznej i rodzinnej

Bardzo ważne jest zachowanie wolności przed jednostką. Człowiek nie powinien przesadnie zabiegać o: ubranie, jedzenie i rzeczy doczesne. Wskazówką Wyszyńskiego jest, by nie być człowiekiem lęklwym. Pozbycie się wewnętrznej trwogi o dobra osobiste spowoduje, że jednostka poczuje się w pełni wolna²⁰. Zakreślony fakt, że nie powinien przesadnie zabiegać o ubiór - nie oznacza, że powinien zaniechać tej praktyki, wręcz przeciwnie. „Zacznijcie jakiś nowy styl, prawdziwie dziewczęcy, pełen najwyższego wdzięku i kobiecości, prosty, a przecież pełen godności ...”²¹ Musisz sobie nakazać taki styl uczesania się, ubierania się, spojrzenia, gestów, słów, jaki Ci dyktuje twoje serce poddane rozumnej woli”²². Wybrany styl ubierania, bycia i zachowania z jednej strony jest wolnym wyborem, a z drugiej doprowadza człowieka do wolności, skromności. Jedną z ważniejszych kwestii jest fakt, że kobieta przez swój wybrany styl powinna mieć odwagę spojrzeć w oczy swojemu mężowi i dzieciom.

Małe dziecko trzymane w bezpiecznych ramionach matki, próbuje wydostać się z nich, by samodzielnie móc poczuć wolność. Tak samo jest z osobą dorosłą, która wyrwa się z rąk Bożych, po to by na „własną rękę” zmagać się z życiowymi doświadczeniami²³.

Na świecie istnieje wiele różnych ideologii promujących w finalnym efekcie niewolę współczesnego człowieka. „Co wy z siebie zrobiliście- istną aptekę !... Takie jest tempo naszego życia, ono z nas to robi”. Konstytucja rodziny nadaje rodzinom prawo do wychowania dzieci w wolności, w zgodzie z własnymi przekonaniem religijnymi i preferowanym sty-

¹⁶ M. Bujewska, *Kobiety z którymi współpracował Stefan Wyszyński w czasie II wojny światowej oraz w okresie powojennym*. [w:] B. Cecota, P. Jasiński, A. Sęderecka (red.) *Kobieta na przestrzeni dziejów*. T.4. Wyd. IHISM, Piotrków Trybunalski 2022, s. 193-211.

¹⁷ M. Bujnowska, I. Czarcińska, M. Okońska, B. Piasecki (red.) S. Wyszyński, *Dziela Zebrane. Tom VIII styczeń- lipiec 1962*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa: 2009, s. 157.

¹⁸ Tamże, s. 177.

¹⁹ <https://prorokfilm.pl/>, [data dostępu: 07.05.2023].

²⁰ M. Bujnowska, I. Czarcińska, W. Niewęglowski, M. Okońska (red.) Wyszyński S., *Dziela Zebrane. Tom VII*, dz. cyt., s. 400.

²¹ S. Wyszyński, *Nowy Styl. Wezwanie do Krucjaty Skromności. List do polskich dziewcząt z Jasnej Góry 27 lipca 1958*. Wyd. Urzekająca.pl, Wrocław 1983, s. 15, 17.

²² S. Wyszyński, *O godności kobiety*. Wyd. Sumus, Zielonka 2020, s. 276.

²³ I. Czarcińska, B. Mackiewicz, A. Rastawicka (red.) Wyszyński S., *Dziela Zebrane. Tom XVI styczeń- kwiecień 1966*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2016, s. 387.

lem wychowawczym. Wspominał, że modne staje się wychowanie w duchu świeckiego wychowania nastawionego na laicyzm i indyferentyzm. Jednak pomimo wszelkich współczesnych przesłanek, Wyszyński zachęcał do katolickiego wychowania. W wewnętrznym pokoju ducha dostrzega się fundament ludzkiego sumienia i budowania ładu społecznego w każdej katolickiej rodzinie²⁴.

„Do któregośkolwiek domu wejdziecie, mówcie naprzód: Pokój temu domowi. Do dziś Kościół nie przestał przypominać, że każdemu domowi i każdej rodzinie należy się pokój; na progu ogniska domowego musi się zatrzymać wiele różnych sił, ażeby pokój rodziny zachować. To wielki drugi kamień węgielny budowania, którym się trudził święty Wojciech”²⁵.

Rodzice wychowujący swoje dzieci w prawdzie, wykonują największą przysługę dla państwa. Wyniesienie z domu rodzinnego wartości, znacząco ułatwia kontynuowanie oddziaływania wychowawcza przez instytucję szkolną. Proponował, by chronić i strzec się od: wygodnictwa, samolubstwa, wsteczności. Programy minimalistyczne, tylko pozorni wydają lepszą alternatywą²⁶. *„Wtedy dzikość ustępuje miejsca cnocie i kulturze, a człowiek uważa za postęp nie swawolę, lecz zwycięstwo nad sobą”²⁷.*

Stefan Wyszyński był niewygodny dla władzy, która starała się zastraszyć społeczeństwo, wprowadzić ateizację i spowodować, by ludzie tworzyli „masę” wykonującą pracę, a nie potrafili myśleć i wnioskować. W czasie komunizmu ludzka praca nie była doceniona. Dlatego znaczenie wartości pracy wybrzmiewa w kapłańskiej refleksji. Uważał, że praca uszlachetnia i każdy człowiek ma prawo, ale i obowiązek podjąć pracę. *„Kto nie pracuje niech nie je”*. Te słowa dobitnie wskazują, że podejmując aktywność zawodową, człowiek potrafi uszanować swój trud. W zakładach pracy powinna stanowić wolność, nie można wykorzystywać pracowników, lecz wymagać od nich wykonywania powierzonych zadań²⁸.

Wolność jednostki to również umiejętność odpoczynku oraz odpowiedniego dysponowania wolnym czasem, by zachować dobowy rytm pracy i móc zregenerować organizm. Wyszyński przyznał, że praca ponad siły, zwłaszcza nocą, jest powodem zmęczenia i otępienia człowieka, które odczuwa się następnego dnia. Kultura czasu wolnego wymaga od chrześcijanina, by w niedzielę nie wykonywać obowiązków wynikających z pracy, lecz by udać się do kościoła na Mszę Świętą. Prymas zachęcał do tego, by w ciszy oddać się refleksji życiowej i indywidualnej kontemplacji. Uważał, że człowiek wolny, powinien potrafić w taki sposób rozdysonować zadania, by nie zaniedbywać rodziny, hobby, pasji, pracy i modlitwy²⁹.

Wolność to także umiejętność świadomego powstrzymania się od spożywania napojów alkoholowych. Uważał, że pijaństwo jest uwięzieniem człowieka w kajdanach³⁰, a także „kłęska wychowawcza, gospodarcza i narodowa”³¹. Wyszyński zauważał „niebezpieczeństwo

²⁴ Tamże, s. 14, 25.

²⁵ M. Bujnowska, I. Czarcińska, W. Niewęglowski, M. Okońska (red.) S. Wyszyński, *Dziela Zebrane. Tom VI 1960*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2007, s. 167.

²⁶ Tamże, s. 38.

²⁷ M. Bizan, K. Michalska, W. Niewęglowski, M. Okońska (red.) Wyszyński S., *Dziela Zebrane. Tom I 1949-1953*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 1991, s. 166, 167.

²⁸ S. Wyszyński, *Duch pracy ludzkiej. Myśli o wartości pracy*. Wyd. Soli Deo, Warszawa 2020, s. 20, 38, 39.

²⁹ M. Bujewska, *Spoleczna Krucjata formująca człowieka, rodzinę i naród w myśli Stefana Kardynała Wyszyńskiego*. [w:] Studia Pelplińskie 56(2022), s. 45-59.

³⁰ M. Romaniuk, *Czcigodny Sluga Boży Kardynał Stefan Wyszyński – w trosce o trzeźwość narodu*. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa 2018, s. 244.

³¹ <https://niezalezna.pl/312531-kard-wyszynski-apostol-trzezwosci-alkoholizm-to-kleska-wychowawcza-gospodarcza-i-narodowa> [data dostępu: 05.05.2023].

biologicznego zwyrodnienia i utraty moralnej sprawności wskutek stale wzrastającego w naszym kraju spożycia alkoholu”³².

5. Wolność wobec życia społecznego

Wyszyński uważał, że rodzina przekazuje całemu narodowi największy skarb, ponieważ wychowuje człowieka, który w wyniku swojej dojrzałości jest przygotowany do życia społecznego. Dlatego z życia rodzinnego, można płynnie przejść do pracy ludzkiej, rolniczej, urzędniczej i szkolnej³³. W każdym z tych komponentów realizowana powinna być sprawiedliwość społeczna. Najważniejszym zadaniem jest przekazanie młodemu pokoleniu wiary, która doprowadza do wolności³⁴.

Mówiąc o wolności trzeba poruszyć zagadnienie wolności wewnętrznej, której bardzo często człowiek z pozoru wolny- nie ma.

*„Wyjdziecie stąd w poczuciu wolności. Jest to wolność wewnętrzna! Najpotężniejszym władcą samego siebie jest człowiek, największym niewolnikiem samego siebie może stać się człowiek i pełną wolność może sobie dać sam człowiek. Dlatego więzień, skowany i zamknięty za kratami, może być wolny, a człowiek hasający po bezdrożach życia, z którego hojnie czerpie, może być niewolnikiem, i w rzeczywistości bardzo często nim jest. Trzeba wiedzieć, co składa się na wolność. Dzisiaj coraz częściej rozumiemy, że nawet dla obrony praw obywatelskich człowieka trzeba sięgnąć do natury ludzkiej. Wszystkie inne argumenty mogą odpaść i nie być brane pod uwagę. Ostatecznie człowiek zostaje jak zeschnięty wrzos na piasku i siedzi samotnie; odgradził się od wszystkich, we wszystkich zwątpił, ale pielęgnuje w sobie ukryte ideały i pragnienia; karmi się, jak głodomór, zeschniętą skórką chleba nadziei, że jednakże to wszystko kiedyś odzyska...”*³⁵

Zaprezentowany powyższy fragment pokazuje, że wszystko zależne jest od nas samych. *„Cała kultura człowieka wolnego zależy od stopnia dobrze zużytej wolności”*³⁶ Ludzka tożsamość, poczucie własnej wartości, nasze człowieczeństwo, system wartości wpływają na to, czy będziemy przykuci kajdanami, czy będziemy potrafili podzielić się chlebem. Chleb nadziei można interpretować jako Modlitwę Pańską w opracowaniu Wyszyńskiego. Do poszczególnych wezwań kapłan napisał poszczególne wersy wezwań modlitewnych. Modli się m.in. o: brak głodu na ziemi, odpowiedni ustrój gospodarczy, pracę dla Polaków i godziwe wynagrodzenie³⁷, sprawiedliwe prawa, pokój na ziemi, a także o powszechne braterstwo³⁸.

Uważam, że w bardzo ciekawy, a zarazem obrazowo- metaforycznej formie Wyszyński zaprezentował koncepcyjną ideę ładu społecznego.

„Można tę zależność- człowiek a stworzenie porównać do chłopca męczącego kota. Kot cierpi, jęczy i myśli sobie: Kiedyż ten chłopak stanie się nareszcie dorosłym człowiekiem? Kiedy stanie na poziomie wysokiej ludzkiej godności i przestanie mnie męczyć?”

³² <http://idziemy.pl/spoleczenstwo/kard-wyszynski-alkoholizm-to-kleska-spoeczna-gospodarcza-i-wychowawcza/65578> [data dostępu: 05.05.2023].

³³ M. Bujewska, *Człowieczeństwo w myśli Kardynała Stefana Wyszyńskiego*. [w:] J. Zimny (red.) *Pedagogika Katolicka. Przegląd Społeczno- Humanistyczno- Teologiczny*. Czasopismo Fundacji w Stalowej Woli, Nr 30 (1/2022), s. 230-244.

³⁴ M. Bujnowska, I. Czarczińska, M. Okońska, B. Piasecki (red.) S. Wyszyński, *Dziela Zebrane. Tom VIII* dz. cyt., s. 241, 374, 375.

³⁵ M. Bujnowska, I. Czarczińska, W. Niewęglowski, M. Okońska (red.) S. Wyszyński, *Dziela Zebrane. Tom VII* dz. cyt., s. 80.

³⁶ S. Wyszyński, *Kromka Chleba. Wybór myśli i aforyzmów z kazań, przemówień i rozważań*. Wyd. Soli Deo Warszawa, 2008, s. 18.

³⁷ S. Wyszyński, *Wiara i odpowiedzialność*. Wyd. Sumus Zielonka 2021, s. 86.

³⁸ S. Wyszyński, *Ojciec Nasz. Niech Modlitwa Pańska stanie się naszym chlebem powszednim*. Wyd. Św. Wojciech, Poznań 2020, s. 5-9.

Nie raz przy kwitnącym drzewie ktoś miele w palcach kwiatki, aż sypią się na ziemię. Chociaż krzew nie myśli, jednak może sobie po ludzku podumać, pytając z żalością: Czego on ode mnie chce? Czemu nie ma tyle wewnętrznego spokoju, aby i mnie dać święty spokój? Człowiek mocno rzutuje na całe otoczenie i wpływa na ład przyrodzony, zależnie od tego kim jest”³⁹.

„Ludzie lubią piękne lasy przerabiać na parki angielskie. Podcinają drzewa pod rząd i mówią, że to dopiero jest piękne. A mnie się wydaje, że park wtedy wygląda, jak gdyby wyszedł z jakiejś potwornej maszyny albo był po prostu makietą ustawioną na znormalizowanym arkuszu papieru. O ileż piękniejsze są naturalne pędy drzew i ich dążenia, kształtujące się każdy na swój sposób. Las jest dlatego tak piękny, że jest w nim swoboda i wolność. Są to oczywiście przykłady ilustrujące, do czego powinniśmy dążyć, aby mieć więcej zaufania do naturalnego porządku w świecie”⁴⁰.

Zaprezentowane powyższe dwa przykłady pokazują na czym polega prawdziwa wolność. Człowiek bezwzględnie powinien nauczyć się szacunku do drugiego człowieka. Jego zadaniem jest podejmowanie działań mających na celu ułatwienie integracji i społecznego współdziałania. Miłość i sprawiedliwość społeczna powinny przemawiać do każdego obywatela kierującego się prawym sumieniem i moralnymi zasadami. Bez względu na to, jakie pełnimy społeczne role czy profesje zawodowe, od samego początku do końca musimy odpowiedzieć sobie na pytanie: kimże jest człowiek?⁴¹ Naród nie może pozwolić na barbarzyńskie akty, dlatego każdy lekarz na mocy przysięgi Hipokratesa ma obowiązek walczyć o każde życie. Nikt nie dał człowiekowi prawa do zabijania. Bezprecedensowo i bezkompromisowo – Prymas nazwał morderczyniami, kobiety, które dopuszczają się zabicia dziecka w swoim łonie⁴². Politycy powinni w taki sposób stanowić prawa, by polskie rodziny mogły się rozwijać. Natomiast architekci nie mają projektować wyimaginowanych konstrukcji budowlanych, lecz takich, które będą bezpiecznym miejscem dla rodzin. Wyszyński humorystycznie określił, że nie mają budować klatek dla kur, ale powinni skupić się na tworzeniu rodzinnych gniazd⁴³. Z kolei kontekst drugiego cytatu jest równie ciekawy i inspirujący. Pokazanie waloru przyrodniczego piękna natury sprawia, że człowiek pomimo zgiełku, problemów, wewnętrznej wrzawy ma możliwość wyciszenia się. Uważam, że po to powstają ogromne wieżowce i urbanizacja miast nieustannie rozwija się, by architektura mogła cieszyć się rozkwitem. Jednak warto pozostawić naturze pierwiastek jej naturalnego środowiska. W recepcji Wyszyńskiego - to właśnie jest wolność, oddanie siebie w dzikość natury⁴⁴. Zatrzymując się jeszcze na chwilę- w tematyce lasu- należy zwrócić uwagę, że interpretując bogatą myśl Prymasa, nie dostrzega się tylko podziwu i zachwytu nad przyrodą, która stała mu się szczególnie bliska zwłaszcza w czasie internowania. Sam przyznał, że przez uwięzienie poznał gatunki kwiatów, których do tej pory nie znał. Jednak chciałabym zaznaczyć, że w ujęciu lasu, można doszukać się- głębszego sensu. „*Nie było nas, był las, nie będzie nas, będzie las*”. Te słowa z jednej strony pokazują nieokiełznanie i wielkość przyrody, z drugiej człowieka nie będzie, a las nadal pozostanie – może oznaczać upadek przewidywanego komunizmu. Wyszyński mógł mieć na myśli- przemijalność komunistów oraz ich słabość, która nie tylko z pozoru

³⁹ M. Bujnowska, I. Czarczińska, W. Chrostowski, W. Niewęglowski (red.) S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane. Tom V 1959*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006, s. 279.

⁴⁰ Tamże, s. 279, 432.

⁴¹ S. Wyszyński, *Uświęcenie codzienności. Wskazania Bł. Kard. Stefana Wyszyńskiego*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2021, s. 24, 25.

⁴² Rastawicka A., <https://warszawa.mazowsze.pl/panel/rastawicka.htm> [data dostępu: 16.05.2023].

⁴³ M. Bujnowska, I. Czarczińska, W. Chrostowski, W. Niewęglowski. (red.) S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane. Tom V*, dz. cyt., s. 522, 523.

⁴⁴ S. Wyszyński, *Uświęcenie codzienności*. dz. cyt., s. 38.

wyduje się być silnym system.⁴⁵ „*Bóg nie tworzy granic, nie przeprowadza ich między ludźmi. Ten zwycięża- choćby był powalony i zdeptyany – kto miłuje, a nie ten, kto w nienawiści depcze. Ten ostatni przegrał. Kto walczy z Bogiem miłości- przegrał!*”⁴⁶

Wybrane wezwania w poniższym podrozdziale na pewno- są zabieganiem o prawidłowe funkcjonowanie i społeczne dzieło. Uważam, że postać Prymasa, a właściwie jego myśl- można wpisać do dyscypliny pedagogiki społecznej oraz pracy socjalnej.

6. Wychowanie patriotyczne skierowane ku wolności

Z myśli społecznej Stefana Wyszyńskiego można wyszukać wiele wskazówek odnośnie wychowania patriotycznego, które jest ukierunkowane w stronę zabiegania o pokój i wolność. Jednym z istotnych elementów jest kształtowanie w młodym pokoleniu znajomości wiedzy historycznej. Nie można zapominać o przeszłości, ponieważ jest ona ważną lekcją historii, której nie możliwości zastąpić innym przedmiotem⁴⁷. Kolejnym wskazaniem zaproponowanym przez duchownego jest zapoznawanie z dziełami naszych wieszczów narodowych. Utwory są domeną naszej polskości i wzbudzają patriotycznego ducha⁴⁸.

Spełnienie służby wojskowej jest wpisane w komponent wychowania patriotycznego. Jego zdaniem- praktyka wojskowa uczy młodego człowieka dyscypliny, szacunku do drugiego człowieka, a także obowiązkowości. Dyscyplina wojskowa nie była obca młodemu kapłanowi, ponieważ pełnił funkcję kapelana w podwarszawskich Laskach. Współpracował wtedy z siostrą Elżbietą Różą Czacką. W trudnym czasie konfliktów zbrojnych, dom dla Ociemniałych przekwalifikował się na szpital powstańczy. Wielokrotnie Wyszyński asystował przy operacjach, wspierał modlitwą, pomagał i nawoływał do tego, że miłość musi zwyciężyć⁴⁹.

Umiłowanie wolności jest elementem konstytutywnym polskiej kultury narodowej. Na zachowanie wolności ogromny wpływ ma wiara, która proponuje człowiekowi życie w zgodzie z wartościami i moralnymi zasadami. Wyszyński zaznaczył, że dzięki tradycji i wierze chrześcijańskiej, Polakom udało się przetrwać najtrudniejsze katusze i cierpienia. Wolność gwarantuje utrzymanie egzystencji całego narodu⁵⁰.

„*Kocham Ojczyznę więcej niż własne serce*”- w tym duchu trzeba wychować młode pokolenie, by potrafiło miłować swój kraj. Wyszyński dostrzegając piękno krajobrazów naszego kraju, szczególnie zachęcał do szanowania wolności⁵¹.

7. Kapłańska wolność

Duchowny uważał, że kapłan jest człowiekiem, który powinien potrafić w obronie wolności potrafić oddać nawet swoje życie. Jeżeli lud utraci wolność, to kapłani nie powinni zawahać się pozostać w niewoli i pozostawić świadectwo niezłomnej wiary. Wyszyński wspominał, że stojąc w obliczu trumny ze szczątkami św. Wojciecha trzeba mieć świadomość, że każda ziemia potrzebuje kapłańskiej krwi i każdemu kapłanowi może przytrafić się obowiązek przelania krwi, zwłaszcza w niepewnych czasach. Zakreślił, że codziennie podczas każdej sprawowanej Ofiary Mszy Św. Chrystus oddaje siebie, jako baranka na zgładzenie grzechów świata. Ofiara wpisana jest w kapłaństwo. Dostrzec można to w starotestamentowej historii Abla, który niewinnie przelał krew. Dlatego kapłan musi być gotowy oddać nawet

⁴⁵ S. Wyszyński S., *Zapiski więzienne*, dz. cyt., s. 54.

⁴⁶ P. Zuchniewicz, *Ojciec ludzi wolnych*. Wyd. Stacja, Kraków 2021, s. 48.

⁴⁷ S. Wyszyński, *Jedna jest Polska. Wybór z przemówień i kazań*. Wyd. Soli Deo, Warszawa 2017, s. 52, 53.

⁴⁸ S. Wyszyński, *Kocham Ojczyznę więcej niż własne serce*. Wyd. Św. Paweł, Częstochowa 2020, s. 24, 25.

⁴⁹ J. Jastrzębski, *Paragraf w sercu. Kardynał Stefan Wyszyński o miłości i sprawiedliwości społecznej*. Wyd. Apostolicum, Żabki 2014, s. 371, 372.

⁵⁰ A. Rynio, *Idea Narodu i odpowiedzialności za naród. W kazaniach Milenijnych Czcigodnego Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego*. Wyd. KUL, Lublin 2020, s. 57-66.

⁵¹ S. Wyszyński, *Kocham Ojczyznę więcej niż własne serce*. dz. cyt., s. 11, 71-73.

swoje życie⁵².

Męczeństwo, oddanie i poświęcenie dla społeczeństwa idealnie pokazuje przykład kobiety, którą spotkał na swojej drodze Wyszyński. Kobieta była chirurgiem, dłonie miała bardzo spracowane, palce zdeformowane i cerę bardzo bladą. Kapłan zapytał się, dlaczego jest taka blada. Lekarka odpowiedziała, że pracuje w trudnych warunkach laboratoryjnych, którym towarzyszy kontakt ze szkodliwymi substancjami. Ta sytuacja idealnie pokazuje, że wiele profesji zawodowych, wielu ludzi potrafi nie raz poświęcić swoje życie, by móc poprawić funkcjonowanie ludzkości⁵³.

Stając na straży wolności sumienia trzeba w formacjach seminaryjnych przygotowywać kleryków do tego, że kapłaństwo jest trudnym powołaniem. Wskazaniem Wyszyńskiego jest, by uczyć przyszłych kapłanów życia w wolności własnego sumienia⁵⁴.

Jednym z najważniejszych wskazań dla kapłanów, była prośba o dobre i święte powołania kapłańskie, które będą potrafiły stanowić jedno. Kapłan powinien stanowić jedno z Chrystusem, dlatego podczas sakramentu pokuty i pojednania wypowiada się formułę: „Ja Ciebie rozgrzeszam”. Podobnie jest podczas Ofiary Mszy Św.- kapłan wypowiada następujące słowa: „*To jest Ciało moje*”. Gdyby nie było istnego połączenia i spójności kapłana z Bogiem- to wypowiadałby: To jest Ciało Chrystusa. Każda osoba duchowna powinna mieć w sercu: ducha męstwa, optymizmu i radości. Tylko w ten sposób będzie mogła zbliżyć ludzi do Boga⁵⁵.

8. Myśl Wyszyńskiego w obliczu dzisiejszej inwazji na Ukrainę

Interpretując myśl Wyszyńskiego zebraną w Dziełach Zebranych warto zwrócić uwagę na następujący fragment: „*Niekończąca się tragedia ludzka jest w tej bezwoli, słabości, w tej bezsile umysłu człowieka, który nie chce chcieć i woli pogrążyć się w apatii, obojętności zachwalanego indyferentyzmu; woli odczyścić się w zachwalanym laicyzmie ze wszystkiego, co Boże, by nie widziano w nim Syna Bożego. Niekiedy wstydlive milczy, choć wiele i mógłby powiedzieć, co jest prawdą. Niewiedza, brutalne zuchwalstwo, ten rak duszy- jak ktoś powiedział o ateizmie – szerzy się i rozzuchwala swoją skromnością i milczeniem, gdy Ty nie masz odwagi przyznać się, że wiesz, co to jest prawda, że ją znasz i w nią wierzysz*”⁵⁶.

Przytoczyłam powyższe słowa, ponieważ chciałam w ten sposób pokazać, że inwazja Rosji na Ukrainę jest ogromną tragedią i cierpieniem całego narodu. Trzeba dążyć do tego, by przerwać bezduszne katusze zła. „*Kamienie wolać będą*”- każda przelana ofiara za Ojczyznę jest wartościowa⁵⁷. Każdy pragnie być „*Non Omnis Moriar*”⁵⁸. Zauważalne stare grobowce w cmentarnej ciszy pokazują, że na tej ziemi spoczywają szczątki osoby, która nie chciałaby pozostać anonimowa. W ten sposób domagają się pamięci. Dlatego należy przekazywać młodemu pokoleniu, pamięć o przodkach i historii⁵⁹. Jest to powód do tego, by w obliczu czasów niepokoju i wojny, mieć ducha walki. Naród musi potrafić dźwignąć się- jak

⁵² M. Bujnowska, I. Czarcińska, W. Chrostowski, W. Niewęglowski (red.) S. Wyszyński, *Dziela Zebrane. Tom V*, dz. cyt., s. 156, 157.

⁵³ M. Bujnowska, I. Czarcińska, M. Okońska, B. Piasecki (red.) S. Wyszyński, *Dziela Zebrane. Tom VIII*, dz. cyt., s. 329, 385, 387.

⁵⁴ M. Bujnowska, I. Czarcińska, W. Niewęglowski M. Okońska (red.) S. Wyszyński, *Dziela Zebrane. Tom VII*, dz. cyt., s. 189.

⁵⁵ S. Wyszyński. *List do moich kapłanów*. Wyd. Instytut Prymasowski Stefana Kardynała Wyszyńskiego, Warszawa 2019, s. 41, 368, 369.

⁵⁶ M. Bujnowska, I. Czarcińska, M. Okońska, B. Piasecki (red.) S. Wyszyński S., *Dziela Zebrane. Tom VIII*, dz. cyt., s. 176.

⁵⁷ S. Wyszyński S., *Jedna jest Polska*. dz. cyt., s. 21, 22, 24.

⁵⁸ M. Bujewska, *Non Omnis Moriar- motyw śmierci w utworach literackich, filmowych i muzycznych w zestawieniu wybranych epok*. [w:] P. Pomajda, J. Jędrzejewska (red.) *Motyw śmierci w dziełach kultury. Ujęcie literaturoznawcze i kulturoznawcze*. T.2, Wyd. Naukowe Tygiel . Lublin 2022, s. 94-112.

⁵⁹ S. Wyszyński , *Wiara i odpowiedzialność*. dz. cyt., s. 62, 63.

feniks z popiołów. Trzeba nieustannie dbać o pokój i wolność, ponieważ prawo do wolności mamy tak samo teraz – jak i sto lat temu⁶⁰.

9. Wnioski

Na podstawie zestawionej myśli społecznej Stefana Wyszyńskiego w kontekście można wysunąć następujące wnioski:

- trzeba podejmować działania mające na celu zachęcenie Polaków do wstrzeżności od spożywania napojów alkoholowych;
- każdy człowiek ma prawo i obowiązek podjąć pracę, ale również otrzymać godne wynagrodzenie;
- każdy ma prawo do wolności w kontekście dysponowania wolnym czasem;
- każdy ma prawo do wolności religijnej;
- wychowanie patriotyczne i religijne stanowią ważny element wychowania rodzinnego;
- należy uczyć młode pokolenie historii, zapoznawać z dziełami kultury;
- należy wychować dziewczęta w wolności stylu, jednak w duchu skromności;
- trzeba nieustannie zabiegać o pokój i wolność narodową;
- formacje seminaryjne powinny nieustannie podejmować działania, dążące do świętych powołań kapłańskich.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonej analizy źródeł i danych opracowanych- stwierdzam, że Wyszyński przez całe życie miał zabieraną wolność: fizyczną i psychiczną. Homilie i słowa kierowane do wiernych musiał kierować- w taki sposób, by władza nie zarzuciła mu działań przeciwko państwu⁶¹. Sztuką jest to, że Prymas wybaczył swoim oprawcom i nie żywił urazy. Jak napisał w testamencie: „*Uważam sobie za łaskę, że mogłem dać świadectwo prawdzie, jako więzień polityczny przez trzyletnie więzienie, i że uchroniłem się przed nienawiścią do swoich rodaków, sprawujących władzę w państwie. Świadom wyrządzonych mi krzywd, przebaczam im z serca wszystkie oszczerstwa, którymi mnie zaszczycali*”⁶².

Uważam, że warto zapoznać się z treścią zasad, które założył Wyszyński po wstąpieniu do seminarium. Poniższe zasady są kompendium na zachowanie wolności, swobody ducha i wewnętrznego spokoju.

1. „*Mów mało – żyj bez hałasu – cisza.*
2. *Czyń wiele, lecz bez gorączki, spokojnie.*
3. *Pracuj systematycznie.*
4. *Unikaj marzycielstwa – nie myśl o przyszłości, to rzecz Boga.*
5. *Nie trać czasu, gdyż on do ciebie nie należy; życie jest celowe, a więc i każda w nim chwila.*
6. *We wszystkim wzbudzaj dobrą intencję.*
7. *Módl się często wśród pracy – sine me nihil facere (beze Mnie nic nie możecie uczynić).*
8. *Szanuj każdego, gdyż jesteś odeń gorszy: Bóg pysznym się sprzeciwia.*
9. *Omni custodia custodi cor tuum quia ex ipso vita procedit (Wszelką mocą strzeż swego serca, ponieważ z niego wypływa życie).*

⁶⁰ S. Wyszyński, *Jedna jest Polska*, dz. cyt., s. 21, 22, 24.

⁶¹ M. Bizan, K. Michalska, M. Okońska (red.) S. Wyszyński, *Dzieła Zebrane. Tom II 1953-1956*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 1995, s. 243.

⁶² B. Piasecki, *Ostanie dni Prymasa Tysiąclecia*. Wyd. M, Kraków 2020, s. 196.

10. *Misericordias Dei in aeternum cantabo (Miłosierdzie Boże na wieki wyśpiewywał będę)*⁶³.

Stwierdzam, że najlepszym podsumowaniem pracy- będzie zapoznanie się z pytaniem, które Wyszyński zadał. Każdy indywidualnie powinien udzielić odpowiedzi.

„A czy chcesz Polski rozwiązłej? Czy chcesz, aby twoja siostra była poniewierana przez chłopaków, jak to się, niestety, coraz częściej widzi na ulicach stolicy? Czy chcesz, aby twoich braci i siostry demoralizowano przez film i telewizję? Tylu dobrych, zdolnych specjalistów pracuje w tej produkcji! Jest to tym większe nieszczęście, że ich zdolności i talenty nie są właściwie wykorzystane. Czy chcesz Polski bezdzietnej, w której tak wiele nienarodzonych Polaków idzie... do kanałów? Czy chcesz Polski bez wiary w Boga i ludzi, a więc bez ideałów, bez porywów i wzlotów, bez zdolności do poświęcenia i ofiary? Nawet na froncie w obliczu wroga trzeba w coś wierzyć, aby być zdolnym do bohaterstwa. Ale wiara i poświęcenie są potrzebne nie tylko na froncie wojennym, lecz także na froncie pracy, obowiązku, zawodu, nauki, codziennego trudu i wysiłku. Wszędzie potrzebna jest wiara żywych ludzi w Boga Żywego”.

Streszczenie:

Wolność jest najważniejszą wartością, gdy jej zabraknie- człowiek czuje się jak w pułapce. Może być trudno zrozumieć dobrowolną niewolę Matce Bożej, jednak Prymas wierzył, że jego poprzednik- Hlond ma rację i zwycięstwo przyjdzie przez Maryję. Stefan Wyszyński przez całe życie walczył o wolność narodową oraz religijną. Urodził się w trudnych czasach, w czasie zaborów. Zmierzył się z wojną światową, Powstaniem Warszawskim oraz komunistyczną ateizacją. W dzieciństwie zmarła mu matka, a przygotowując się do święceń kapłańskich zmagął się z chorobą. Lata kapłańskie i prymasowskie obarczone były ogromnym trudem: kilkukrotne zamachy na życie, podsłuchy, bezprawne i bezpodstawne uwięzienie stały się doświadczeniem, które jeszcze bardziej wzmocniło kapłana. Wszystkie wydarzenia z życia wzmagały w nim heroizm, ducha poświęcenia i sprawiły, że tak bardzo zależało mu na pokoju i wolności wszystkich Polaków.

Jego nauczanie przepełnione jest wskazówkami odnośnie wychowania patriotycznego, które powinno skłaniać do: oddania siebie w maryjną niewolę, znajomości historycznej, czytania dzieł wieszczów narodowych, a także zachowania wstrzeźliwości alkoholowej. Pracę zakończono kluczowym pytaniem, które zdaniem Wyszyńskiego, każdy Polak powinien je sobie zadać. Udzielona odpowiedź- wskaże drogę do zachowania wolności we współczesnym świecie.

Słowa kluczowe: Wyszyński, wolność, Ojczyzna, patriotyzm, człowieczeństwo

Summary: An analysis of the Primate's understanding of national freedom on the basis of his written thoughts and Collected Works

Freedom is the most important value; when it is lacking, man feels as if he is trapped. It may be difficult to understand voluntary servitude to the Mother of God, but the Primate believed that his predecessor, Hlond, was right and victory would come through Mary. Throughout his life Stefan Wyszyński fought for national and religious freedom. He was born

⁶³ J. Dołęga, J. Czartoszewski (red.) *Prymas Tysiąclecia a rodzina w Polsce*. Wyd. Wszechnicy Mazurskiej, Olecko 2001, s. 68.

in difficult times, during the Partitions of Poland. He faced the World War, the Warsaw Uprising and communist atheism. As a child, his mother died and he struggled with illness while preparing for priestly ordination. His priestly and primate years were fraught with hardship: several attempts on his life, wiretapping, unlawful and groundless imprisonment became experiences that made the priest even stronger. All the events of his life strengthened his heroism, his spirit of sacrifice and made him so keen on him for the peace and freedom of all Poles.

His teaching is filled with advice on patriotic upbringing, which should encourage: devoting oneself to Marian devotion, historical knowledge, reading the works of the national soothsayers, and maintaining abstinence from alcohol. The work concludes with a key question that, according to Wyszyński, every Pole should ask himself. The answer given - will show the way to preserving freedom in the modern world.

Keywords: Wyszyński, freedom, Homeland, patriotism, humanity, freedom

Bibliografia:

Źródła:

1. Wyszyński S., *Czas to miłość*. Wyd. Św. Paweł, Częstochowa 2019.
2. Wyszyński S., *Duch pracy ludzkiej. Myśli o wartości pracy*. Wyd. Soli Deo, Warszawa 2020.
3. Wyszyński S., *Głos z Jasnej Góry*. Wyd. Soli Deo, Warszawa 2021.
4. Wyszyński S., *Jedna jest Polska. Wybór z przemówień i kazań*. Wyd. Soli Deo, Warszawa 2017.
5. Wyszyński S., *Kocham Ojczyznę więcej niż własne serce*. Wyd. Św. Paweł, Częstochowa 2020.
6. Wyszyński S., *Kromka Chleba. Wybór myśli i aforyzmów z kazań, przemówień i rozważań*. Wyd. Soli Deo Warszawa, 2008.
7. Wyszyński S., *List do moich kapłanów*. Wyd. Instytut Prymasowski Stefana Kardynała Wyszyńskiego, Warszawa 2019.
8. Wyszyński S., *Nowy Styl. Wezwanie do Krucjaty Skromności. List do polskich dziewcząt z Jasnej Góry 27 lipca 1958*. Wyd. Urzekająca.pl, Wrocław 1983.
9. Wyszyński S., *O godności kobiety*. Wyd. Sumus, Zielonka 2020.
10. Wyszyński S., *Uświęcenie codzienności. Wskazania Bł. Kard. Stefana Wyszyńskiego*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2021.
11. Wyszyński S., *Ojciec Nasz. Niech Modlitwa Pańska stanie się naszym chlebem powszednim*. Wyd. Św. Wojciech, Poznań 2020.
12. Wyszyński S., *Wiara i odpowiedzialność*. Wyd. Sumus Zielonka 2021.
13. Wyszyński S., *Wszystko postawiłem na Maryję*. Wyd. Soli Deo, Warszawa 2007.
14. Wyszyński S., *Zapiski więzienne*, Warszawa: Wyd. im. Stefana Wyszyńskiego- Soli Deo 2006.

Dzieła Zebrane:

1. Bizan M., Michalska K., Niewęglowski W., Okońska M., (red.) Wyszyński S., *Dzieła Zebrane. Tom I 1949-1953*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 1991.
2. Bizan M., Michalska K., Okońska M., (red.) Wyszyński S., *Dzieła Zebrane. Tom II 1953-1956*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 1995.

3. Bujnowska M., Czarcińska I., Chrostowski W., Niewęglowski W., (red.) Wyszyński S., *Dzieła Zebrane. Tom V 1959*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006.
4. Bujnowska M., Czarcińska I., Niewęglowski W., Okońska M., (red.) Wyszyński S., *Dzieła Zebrane. Tom VI 1960*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2007.
5. Bujnowska M., Czarcińska I., Niewęglowski W., Okońska M., (red.) Wyszyński S., *Dzieła Zebrane. Tom VII 1961*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2008.
6. Bujnowska M., Czarcińska I., Okońska M., Piasecki B., (red.) Wyszyński S., *Dzieła Zebrane. Tom VIII styczeń- lipiec 1962*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa: 2009.
7. Czarcińska I., Mackiewicz B., Rastawicka A., (red.) Wyszyński S., *Dzieła Zebrane. Tom XVI styczeń- kwiecień 1966*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2016.
8. Czarcińska I., Mackiewicz B., Rastawicka A., (red.) Wyszyński S., *Dzieła Zebrane. Tom XVIII wrzesień- grudzień 1966*. Wyd. Instytut Prymasowski Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2016.

Opracowania:

1. Cecota B., Jasiński P., Sęderecka A., (red.) *Kobieta na przestrzeni dziejów*. T.4. Wyd. IHISM, Piotrków Trybunalski 2022.
2. Dołęga J., Czartoszewski J., (red.) *Prymas Tysiąclecia a rodzina w Polsce*. Wyd. Wszechnicy Mazurskiej, Olecko 2001.
3. Czackowska E., *Kardynał Wyszyński. Biografia*. Wyd. Znak, Kraków 2013.
4. Góra J., Grzegorzczak J., *Skrawek nieba- albo o Ojcu i Królu*. Wyd. Akademickie Dominikanów, Poznań 2010.
5. Jastrzębski J., *Paragraf w sercu. Kardynał Stefan Wyszyński o miłości i sprawiedliwości społecznej*. Wyd. Apostolicum, Ząbki 2014.
6. Kindziuk M., *Kardynał Stefan Wyszyński. Prymas Polski*. Wyd. Esprit, Kraków 2019.
7. Micewski A., *Kardynał Wyszyński. Prymas i Mąż Stanu*. Editions Du Dialogue, Paris 1982.
8. Nęcek R., *Prymas Praw Człowieka*, Salwator, Kraków 2013.
9. Piasecki B., *Ostanie dni Prymasa Tysiąclecia*. Wyd. M, Kraków 2020.
10. Pomajda P., Jędrzejewska J., (red.) *Motyw śmierci w dziełach kultury. Ujęcie literaturoznawcze i kulturoznawcze*. T.2, Wyd. Naukowe Tygiel . Lublin 2022.
11. Romaniuk M., *Czcigodny Sługa Boży Kardynał Stefan Wyszyński – w trosce o trzeźwość narodu*. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa 2018.
12. Rynio A., *Idea Narodu i odpowiedzialności za naród. W kazaniach Milenijnych Czcigodnego Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego*. Wyd. KUL, Lublin 2020.
13. Sliwerski B., *Współczesne teorie i nurty wychowania- podręcznik akademicki*, Oficyna Wydawnicza Impuls- wydanie I, Kraków 1998.
14. Wysocki W., *Osaczenie Prymasa- Kardynał Stefan Wyszyński jako podopieczny aparatu bezpieczeństwa w latach 1953-1956*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2002.
15. Zuchniewicz P., *Ojciec ludzi wolnych*. Wyd. Stacja, Kraków 2021.

Czasopisma:

1. Bujewska M., *Spoleczna Krucjata formułująca człowieka, rodzinę i naród w myśli Stefana Kardynała Wyszyńskiego*. [w:] *Studia Pelplińskie* 56(2022).
2. Zimny J., (red,) *Pedagogika Katolicka. Przegląd Społeczno- Humanistyczno- Teologiczny*. Czasopismo Fundacji w Stalowej Woli, Nr 30 (1/2022).

Netografia:

1. Szulakiewicz W., *Ego-dokumenty i ich znaczenie w badaniach naukowych*. file:///C:/Users/lenovo/Downloads/mcuprjak,+%7B\$userGroup%7D,+1835-7074-1-CE.pdf [data dostępu: 10.05.2023].
2. <https://prorokfilm.pl/>, [data dostępu: 07.05.2023].
3. <https://niezalezna.pl/312531-kard-wyszynski-apostol-trzewosci-alkoholizm-to-kleska-wychowawcza-gospodarcza-i-narodowa> [data dostępu: 05.05.2023].
4. <http://idziemy.pl/spoleczenstwo/kard-wyszynski-alkoholizm-to-kleska-spoleczna-gospodarcza-i-wychowawcza/65578> [data dostępu: 05.05.2023].
5. Rastawicka A., <https://warszawa.mazowsze.pl/panel/rastawicka.htm> [data dostępu: 16.05.2023].